

Bohemia centralis 33, regionální sborník pro střední Čechy

Sborník je věnován dvěma dlouholetým členům jeho redakční rady, vynikajícím přírodovědcům, kteří se v r. 2015 dožili významného životního jubilea – 90 let – Vojenu Ložkovi a Jaromíru Strejčkovi. Samostatný oddíl uvádí soubornou bibliografii jejich studií, která dokládá rozsah a hloubku celoživotní práce obou badatelů.

Bohemia centralis 33 je rozdělena na čtyři oddíly. Jeden zahrnuje poznání přírodních jevů v celém Středočeském kraji, druhý vychází z regionální konference o přírodě Kladenska, třetí v krátkém sdělení předkládá detailní pozorování hnízdění vzácného druhu ptáka a konečně čtvrtý oddíl tvoří bibliografie jubilantů.

Rozsáhlá fytoocenologická studie Jiřího Kolbeka o podsvazu *Alyso-Festucion pallentis* v Čechách se věnuje složité problematice této skalní vegetace v údolích Vltavy, Berounky, Ohře a jejich přítoků. Na základě podrobného terénního studia, sběru fytoocenologických snímků a odběru a analýzy půdních vzorků bylo možné nově rozlišit pro tři známé asociace tohoto podsvazu celkem 11 subasociací. Čtvrtá asociace již není dále členěna. Všechny jednotky jsou doloženy více snímky a skupinami diagnostických druhů, charakterizovány popisem stanoviště a synekologií, s odkazy na literaturu. Podsvaz autor řadí do svazu *Alyso-Festucion pallentis*, druhý podsvaz *Potentillo arenariae-Festucion pallentis* podrobně rozčlenil v předchozí studii z r. 2013 (viz Severočeskou přírodou 44, str. 31–58). Tyto dvě studie jsou vkladem do diskuze o přístupu ke studiu vegetace – formalizované vegetace, která detaily převážně slučuje do většího celku, či tradičního přístupu vyhledávajícího rozlišení v menším zrnu pohledu na reálné porosty.

Jiří Kolbek se v dalším příspěvku zabývá květenou opomíjené části Rakovnicka přibližně mezi Kralovicemi a Podbořany. Shrnuje výsledky svého studia z let 1964–2009. Celkem 95 lokalit uvádí v přehledné mapce a popisuje v textu spolu s daty návštěv. Protože záznamy sahají až do 60. a 70. let, výskyty některých ekologicky náročnějších druhů se pravděpodobně staly již minulostí. Přesto, nebo i právě proto, je vhodné tyto údaje uveřejňovat, abychom mohli posoudit probíhající krajinné děje a změny. V úvodu najdeme popis geologických, klimatických a půdních poměrů zkoumané oblasti, dále přehled literatury týkající se tohoto území. Autor zejména oceňuje přínos Františka Mladého, který jej na zajímavosti upozornil. Vědecká jména rostlin většinou odpovídají Klíči ke květeně České republiky (Kubát a kol., Academia, Praha 2002). Území se vyznačuje zvýšenou frekvencí vlhkých, mokřých až zrašeliněných stanovišť, tomu odpovídá výskyt řady podhorských druhů. Na menší části zkoumaných ploch roste teplomilná květena např. ve sprašových roklích a na skalních výchozech, nebo psamofilní květena na písčitéch terasách. Závěrem J. Kolbek vymezuje několik významných lokalit. K ojedinělým rostlinám patří plavuník zplodštělý (*Diphysastrum complanatum*) rostoucí na vlhkých loukách u Podbořánek.

Vojen Ložek se vrací ke staršímu materiálu ze svých výzkumů v údolí Únětického potoka. Rozborem vrstev pěnovcového profilu z mladší poloviny holocénu rekonstruuje vývoj tehdejší krajiny, kde byly nalezeny jak lesní druhy fosilních měkkýšů, tak ve větší míře i druhy otevřené krajiny. To odpovídá dávnému osídlení a pastvě domácích zvířat. Výskyt lesních druhů

je významný, protože dále k severu podél Vltavy již chybějí, na rozdíl od poměrů na jih od Prahy.

Vodní měkkýše Vltavy v Praze sledoval kolektiv Karla Doudy. Studovali druhové složení, dynamiku populací a vliv disturbancí ve znečištěném vodním toku. Celkem zaznamenali 20 druhů, vázaných na povrch říčního dna. Jistým překvapením byla silná populace škeblíčky ploché (*Pseudanodonta complanata*), při přepočtu vzorků by mohlo jít až o 150 tisíc jedinců ve sledovaném úseku Vltavy od Císařského ostrova po ostrov Štvanice.

Vodními měkkýši se v pražské lokalitě Řepora, bývalé cihelny mezi Řeporyjemi a Stodůlkami, zabýval Luboš Beran. Lokalita je zajímavá tím, že jde o nedávno vzniklé tůňe na dně těžebního prostoru. Tam byla vytvořena replika středověké osady s aktivitami napodobujícími tehdejší život. Tůňe postupně osídlo nerovnoměrně 11 druhů vodních měkkýšů, jeden vzácný (škeble rybníčná – *Anodonta cygnea*), další běžné a překvapivě tři druhy zavlečené ze vzdálených kontinentů Severní Ameriky a Nového Zélandu. Autor tato fakta registruje, aniž se snaží vysvětlit „záhadné“ šíření těchto živočichů na původně zcela suchá místa bez návaznosti na vodní toky a mokřady.

Následující skupina příspěvků je věnována entomologii. Karel Beneš shrnul své mnohaleté sběry širopasých blanokřídlých (Hymenoptera: Symphyta) v chráněné krajinné oblasti Křivoklátsko na několika vymezených lokalitách. Od konce 50. let po současnost zde bylo zjištěno kolem 200 druhů, převážně běžných v termofytiku a mezofytiku. Stejnou vytrvalost projevil Jaromír Strejček při studiu fytofágních brouků (z čeledi mandelinkovití – Chrysomelidae, zrnokazovití – Bruchidae, větevníčkovití – Anthribidae, nosatcovití – Curculionidae) na Zvolské Homoli v údolí Vltavy u Zbraslavi. Při každoročních návštěvách mezi lety 1967 až 2012 nalezl více než 330 druhů brouků. Na základě svých pozorování je rozdělil do tří ekologických kategorií: R – druh reliktní, vázaný na přirozené biotopy, T – druh typický pro určitý biotop, ale schopný se přizpůsobit náhradnímu biotopu shodného typu, E – druh expanzivní, žijící na více různých biotopech. Pokud součet skupin R + T přesáhne počet skupiny E, lze stanoviště, resp. lokalitu hodnotit jako dobře zachovalou. V případě Zvolské Homole vychází poměr příznivě a toto místo je proto podle zvoleného kritéria přírodě blízké. Důkladnost zpracování s řadou ekologických poznámek k výskytu jednotlivých druhů umožní monitorování entomofauny v budoucnosti.

K faunistickým sdělením se přiřazuje seznam druhů motýlů zaznamenaných při Entomologických dnech v Českém krasu v r. 2014. Petr Heřman a kolegové zjistili na několika lokalitách 62 druhů motýlů, mnohé z nich patří do některé kategorie ohrožení. Seznam je příspěvkem k chystané monografii motýlů Českého krasu. Do

1 Chráněný koniklec luční český (*Pulsatilla pratensis* subsp. *bohemica*) můžeme potkat na řadě suchých středočeských strání.

Foto J. Kubíková

této skupiny článků lze zařadit i práci Jana Veverky o motýlí fauně chráněného území Studánky u Cerhovic. Výzkum probíhal v letech 2011–13, opakovaně během vegetačních sezon. Celkem bylo nalezeno 163 druhů motýlů, sledovány jejich ekologické vazby na rostlinstvo lokality a vyhodnocen status ohrožení nebo ochrany.

Studie Pavla Špryňara a Jaromíra Strejčka o dřepčíku *Chaetocnema conducta* se vymyká z běžných faunistických publikací. Tento druh byl poprvé zjištěn v Čechách r. 2008 a od té doby se rychle šíří. V r. 2015 autoři uvádějí 27 lokalit. Byly důkladně popsány, zařazeny do biotopů podle Katalogu biotopů ČR (AOPK ČR, Praha 2001) a zaznamenány další druhy dřepčíkovitých brouků na lokalitě. Předmětem zkoumání se stala i vazba dřepčíka na rostliny – s největší pravděpodobností jde o úzkolisté druhy ostřic (*Carex*). Je rovněž diskutován fenomén rychlého šíření a jeho status v hodnocení ohrožení nebo vzácnosti.

Druhý oddíl seznamuje s výsledky odborného mezioborového semináře konaného v březnu 2015 ve Sládečkově vlastivědném muzeu v Kladně. Minerály Kladenska se zdařilými fotografiemi představil Stanislav Fojtík. Botanické fenomény Kladenska zazněly v několika příspěvcích: Václav Somol a Elena Plesková shrnuli opakovanou sledování vzácné kýchavice černé (*Veratrum nigrum*) na Džbánů – její populace je zde stabilní. Michal Štefánek a Lukáš Krinke se věnují málo známým lokalitám křivatce českého (*Gagea bohemica*) v údolí Zákolanského potoka. Lokality byly opa-

kovaně navštěvovány a provedla se různá ochranná opatření jako odstraňování křovin a vyhrabování stařiny. Populace křivatce a zejména intenzita jeho kvetení se v jednotlivých letech výrazně liší. Přesto zůstává několik lokalit trvale vitálních a bohatých, a ty si zaslouží odbornou péči. V dalších dvou botanických příspěvcích Barbora Čepelová popisuje teplomilné stráně v údolí Týneckého potoka a bohatou vegetaci srovnává s kartotékou místního významného floristy Antonína Roubala; M. Štefánek a L. Krinke upozorňují na několik bohatých izolovaných lokalit na bývalých mezích a skalnatých výchozech s populacemi chráněných druhů. K Zákolanskému potoku se vracejí autoři David Fischer, Jitka Svobodová a Pavel Vlach ve studii k životu raka říčního (*Astacus astacus*) a raka kamenáče (*Austropotamobius torrentium*). Vzhledem k velkému znečištění toku je jejich současná a budoucí existence velmi ohrožena. Jako perspektivní lze naopak vnímat současnost a budoucnost motýlí fauny na Vinařické hoře. Petr Heřman zde sledoval denní i noční motýly v sezónách 2009–11 a 2015. Potvrdil 99 druhů v stabilních populacích a tím i ochranný význam lokality. Ze zoologických pozorování zmiňme autorky Jitku Větrovcovou a Lenku Tomáškovou, které sledovaly kolonii sysla obecného (*Spermophilus citellus*) na letišti u Velké Dobré, a to přibližně 40 jedinců. Jak známo, letiště jsou v současné krajině téměř jedinými biotopy pro život tohoto zranitelného živočicha. Rozsáhlá studie o biologickém průzkumu na kladen-

ských haldách, koordinovaná Tomášem Gremlicou a Vitem Zavadilem, přivedla na postupně zarůstající haldy skupinu odborníků, kteří zde zjistili jedinečnou životní sílu mnoha organismů – hub, rostlin, půdních živočichů, hmyzu, měkkýšů, plazů, ptáků i savců osídlujících nově vytvořený antropogenní biotop.

Stať o Kladensku uzavírají dva příspěvky – Radka Kouřilka se zaměřením na péči o přírodní památku Vinařická hora a Michala Procházky o popularizaci zájmu veřejnosti o přírodu.

V oddílu Krátká sdělení předkládá Václav Vilimovský svá dlouhodobá sledování hnízdění ledňáčka říčního (*Alcedo atthis*) kamerovým zařízením v infračerveném světle. V letech 2007–12 dokumentoval průběh kladení vajec a krmení mláďat v noře a jejich postupné osamostatnění.

Vše uzavírá již zmíněný oddíl Bibliografie. Je velkou zásluhou Jiřího Kovandy, autora bibliografie V. Ložka, že pečlivě dokázal shromáždit veškeré studie a články tohoto nesmírně pilného zoologa a polyhistora – seznam čítá nepřekonatelných 1 338 položek! Bibliografii J. Strejčka shromáždili jeho žáci P. Špryňar a R. Borovec – entomologické studie a ochranné články čítají též významných 138 položek.

Agentura ochrany přírody a krajiny ČR, regionální pracoviště Střední Čechy, Praha 2015. Sborník lze získat na adrese AOPK ČR, Samostatné oddělení práce s veřejností a knihovna, Kaplanova 1931/1, 148 00 Praha 11 – Chodov.

Kontaktní adresy autorů

Anna Černá

Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i.
Letenská 4
118 51 Praha 1
e: cerna@ujc.cas.cz

Jan Černý

Katedra buněčné biologie PřF UK
Viničná 7
128 44 Praha 2
e: cerny2@natur.cuni.cz

Martina Čtvrtlíková

Hydrobiologický ústav BC AV ČR, v. v. i.
Na Sádkách 7
370 05 České Budějovice
e: sidlatka@email.cz

Petr Dolejš

Zoologické oddělení NM
Cirkusová 1740
193 00 Praha 9
e: petr.dolejs@nm.cz

Lubomír Hanel

AOPK ČR – Správa CHKO Blaník
257 06 Louňovice 8
e: lubomir.hanel@nature.cz

Helena Illnerová

Fyziologický ústav AV ČR, v. v. i.
Václavská 1083
142 20 Praha 4
e: illner@biomed.cas.cz

Petr Kment

Entomologické oddělení NM
Kunratická 1
148 00 Praha 4
e: sigara@post.cz

Richard Koritta

Indus, spol. s r. o.
U Hostivařského nádraží 556/12
102 00 Praha 10
e: richard.koritta@seznam.cz

Jarmila Kubiková

Žateckých 14
140 00 Praha 4
e: jarmila.kubikova@volny.cz

Zuzana Münzbergová

Botanický ústav AV ČR, v. v. i.
Zámek 1
252 43 Průhonice
e: zuzmun@natur.cuni.cz

Pavel Pecháček

Katedra filosofie a dějin přírod. věd PřF UK
Viničná 7
128 44 Praha 2
e: pavel.pechacek@gmail.com

Jan Plesník

Agentura ochrany přírody a krajiny ČR
Kaplanova 1931/1
148 00 Praha 11
e: jan.plesnik@nature.cz

Karel Prach

Katedra botaniky PřF JU
Branišovská 31
370 05 České Budějovice
e: prach@prf.jcu.cz

Jiří Procházka

Ústav botaniky a zoologie PřF MU
Kotlářská 2
611 37 Brno
e: jiri.prochazka@mail.muni.cz

Petr Ráb

Laboratoř genetiky ryb ÚZFG AV ČR, v. v. i.
Rumburská 89
277 21 Liběchov
e: rab@iapg.cas.cz

Jan Robovský

Katedra zoologie PřF JU
Branišovská 31
370 05 České Budějovice
e: jrobovsky@seznam.cz

Vlastik Rybka

Botanická zahrada hlavního města Prahy
Trojská 800/196
171 00 Praha 7
e: Vlastik.Rybka@botanicka.cz

Irena Schneiderová

Potoky 1079
252 63 Roztoky u Prahy
e: irena.schneid@gmail.com

Helena Štorchová

Ústav experimentální botaniky AV ČR, v. v. i.
Rozvojevá 135
165 03 Praha 6
e: storchova@ueb.cas.cz

Ilja Trebichavský

Skuherského 588
517 73 Opočno
e: trebichavsky@tiscali.cz

Filip Trnka

Katedra ekologie a životního prostředí PřF UP
Šlechtitelů 27
783 71 Olomouc
e: filip.trnka88@gmail.com

Jitka Vilimová

Katedra zoologie PřF UK
Viničná 7
128 44 Praha 2
e: jitka.vilimova@natur.cuni.cz

Tereza Zenklová

Katedra ekologie PřF UK
Viničná 7
128 44 Praha 2
e: zenklovat@gmail.com